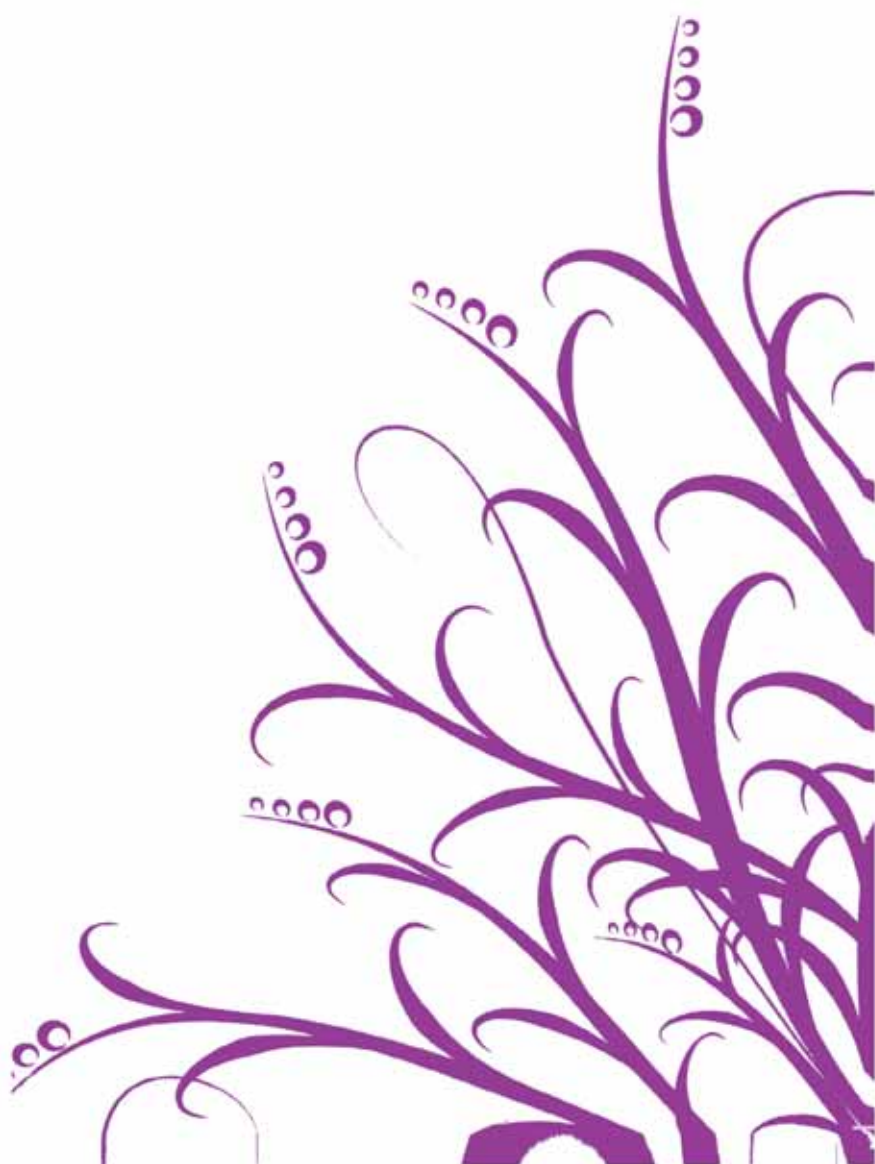

מסע"י

כתב העת של תלמידי המחלקה לספרות עם ישראל

גיליון מס' 3

הפקולטה למדעי היהדות
המחלקה לספרות עם ישראל

מסע"י

כתב העת של תלמידי המחלקה לספרות עם ישראל

מרץ 2009

גיליון מס'
3

אדר תשס"ט

בעריכת: יוסי בן שבת, גילית חומסקי, שפרה ריפקין
עיצוב גרפי והדפסה: דפוס "אפי", רח' החשמל 13, ת"א
© כל זכויות היוצרים שייכות לכותבים וליוצרים, תשס"ט 2009

אוניברסיטת בר-אילן
הפקולטה למדעי היהדות
המחלקה לספרות עם ישראל

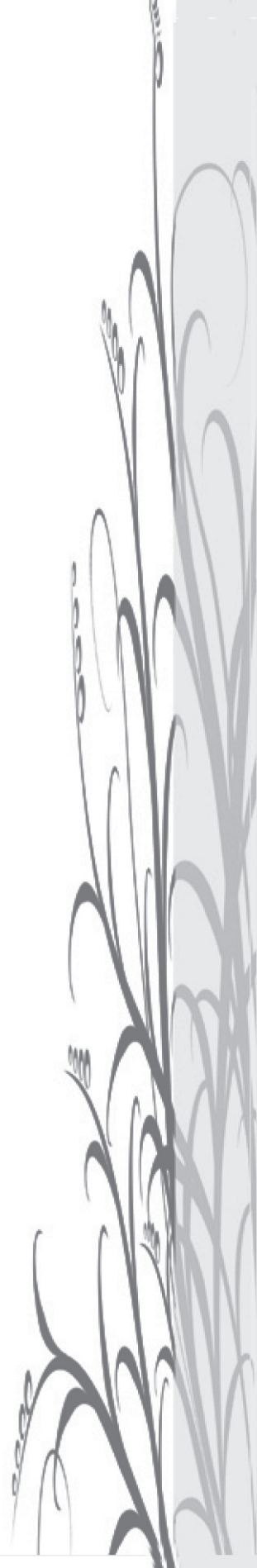
לקבלת פרטים ניתן לפנות בטל': 03-5318235
או בדוא"ל: deptli@mail.co.il
חומרים למסע"י ניתן לשלוח לדוא"ל: yossi_bs10@walla.co.il

תוכן העניינים

6	דבר העורכים
	משתתפים:
7	חלי אברהם-איתן
10	מירון ח.איזקסון
12	אלמוג בהר
16	שילה גבע
18	אריאלה (אודרי) זמל
20	יהודה וילנר
22	גילית חומסקי
26	ראובן טבול
28	חבצלת לואיס-חן
29	גיטל סימקוביץ
30	קובי עובד
31	סמדר פלק-פרץ
33	רוני קדם
36	אהובה רויטל
38	שפרה ריפקין
41	איתמר דרורי

דבר העורכים

"שירה נכתבת בכל מצב", אמר המשורר הבריטי מייקל הורוביץ, "ובכל מצב ניתן למצוא שירה".

בימים אלו של גאות ושפל, אפשר (שוב) לברך על כך שחומרי הגלם של היצירה מחולקים חינם לכל דורש. אנו שמחים לומר כי במהלך העבודה על גיליון מסעי 3 לא הורגש כל מיתון ואף להיפך. המשאבים הנדרשים ממתינים גולמיים ומצויים בקרבנו שפע יוצרים מוכשרים המעוניינים לחצוב אותם. כמות החומרים שהתקבלו נתנה לנו את ההזדמנות המשמחת לבחור את המיטב. גם השירים שלא נכנסו הפעם ריגשו בהיותם משאב יקר. אנו שמחים להגיש לכם את התוצאה הסופית, שהיא הפעם חגיגה בלעדית לשירה.

תודתנו נתונה לפרופ' אפרים חזן, ראש המחלקה לספרות עם ישראל, על תמיכתו הגורפת לאורך כל הדרך, וכן לאוניברסיטת בר-אילן, המאפשרת לכתב העת להמשיך לשגשג ומוכיחה כי בראש סדר העדיפויות שלה שיקולים ראויים המוכיחים כי לא מותר החומר מן הרוח.

העורכים

קול קורא למסעי 4

גיליון מסעי 4 יוקדש לתחום הפרוזה ונושאו יהיה "מבית ומתוך – סיפורים של פנים וחוץ"

סופרים וכותבי פרוזה מוזמנים לשלוח יצירות עד 2,000 מילה לדוא"ל: yossi_bs10@walla.com

גִּעְגּוּעִים לְאֵין מַמָּשִׁי / חֲלֵי אֲבֵרָה-אֵיתָן

סוֹבֵב הַזְמָן
סוֹבֵב
הַמְרַחֵק מֵהַפְּרָדָה כְּנֶקֶדָה בְּאַפֶּק
מִזְדַּעֶרֶת
מִזְדַּהֶרֶת
הַמֵּתִים מִתְנַחֲלִים
בְּלֵב וְאֵינָם מֵרָפִים
אֵינָם, יֵשָׁנָם
בְּכָל עֵת

אֲנִי שׁוֹמֵעַת אֶת סִבִּי
מִסֵּלְסֵל מִזְמוּרִים
עֵת יֵאִיר הַיּוֹם
וְקוֹל אָחִי אֲבִשְׁלוּם רוֹטֵט בִּי
כְּזֶמֶר בְּחִצְרוֹת-לִבִּי
וְדַמְעוֹת סִבְתִּי
בְּנִפְלָה מִיַּדִּי זֹלְגוֹת
עֵתָה
עַל לְחֵי...

אֶהְבֶּתֶם כְּבֵית מִטְפָּח
בְּפִז מְכוּרָה
אוֹצֵר בְּקִירוֹתָיו זְכוֹנוֹת מְשֻׁתָּפִים
וְחֵי אוֹתָם וְנוֹשִׁים
כָּל רֶגַע מִחֻדָּשׁ.

יֵשׁ הַפּוֹתְחִים אֶלְבוֹם מִיַּדִּי יוֹם
מִפְּתַח הַתְּפוּגָנוֹת הַזְכָּרוֹן
וְלֹא אֲבִין
אֵיךְ דְּמוּתָם בְּהִירָה בְּלִבִּי כְּתֵמוֹל
וְקוֹלָם מְהֻדָּד בִּי
צָלוֹל כְּצִבְעַת הַתְּכֵל

הַזְמָן סוֹבֵב עַל צִירוֹ.
אֶהְבֶּת הַמֵּתִים חַיָּה
כְּדֹשָׁא רַעֲנָן.

מִחְזֹר אֹר, מִחְזֹר שִׁיר וְאִשָּׁה / חֲלִי אֲבִרָה־אִיתָן

רָאָה, אִידָּהּ יָם טָרֵף תִּפְוֹחַ-שֶׁמֶשׁ
אִידָּהּ עֲנָנִים אֲדָמִים
צָבְעוּ דָם אֶת פְּנֵי הַמִּים
מָלְאוּ הַגְּלִים מִלְּאֲכִי אֲוֹן אֲדָמִי זָקֹן
וּפְנֵי כָחַל-עֶמֶק
בְּתוֹגֶת-עֶרֶב נִצְבָּעִים

לְבָנָה עֲגוּמָה
פְּגוּמָה
מִמְזֶרֶח שֶׁמֶשׁ מְבוֹאָה
עוֹטָה עֲנָנִים סְגָלִים כְּשִׁלְמָה
בְּחֶלֶף יוֹמָה
לֵיל יוֹרֵד אֶל קֶרֶבָה
וְעֶצֶב אִשָּׁה
כְּיִין תִּרְעָלָה
מִחֶלֶח לְוִרִידִים

יָם מִתְכַּהֶה וְקוֹץ לְאוֹר
לִילָה נָצַב כְּנֶצֶחַ

אֵד שָׁחַר יַעֲלָה
וְשֶׁמֶשׁ תִּמְשָׁל

בְּגוֹף הַנְּשֻׁטָּף בְּאוֹר
וּמִתְעַגֵּל מִעַת לָעַת
בְּפַעַם הָרוּחַ לְבָרֵךְ שְׁחִירִית
בְּרֶכֶת מְשׁוֹרֵר
מְעִרְטֶלֶת טַפַּח
מְלִים מְרַקְדּוֹת
לְזַהֵר עֲלִים מְרַצְדוֹת
בְּפָנֵי טַל
חֲפְשִׁיּוֹת מִן הַיָּד
אֲשֶׁר גִּלְמָה צוֹרֶתָן
וְנִבְצָר הַשִּׁיר הַנוֹלָד מִבִּינָת
מִיֵּלְדָתוֹ
כְּמוֹלַד הַיָּרֵחַ הַנִּגְלָה
וְנִסְתָּר

חלי אברהם-איתן – בעלת תואר דוקטור לפילוסופיה מטעם אוניברסיטת בר-אילן. עבודת הדוקטור שלה, בהדרכת פרופ' הלל ברזל וד"ר ש. צימרמן, עוסקת בריאלי והמטאפיסי בשירת כפל הנופים של ישראל אפרת ואיתמר יעוז-קסט. שירה ומסותיה של ד"ר אברהם-איתן מתפרסמים בכתבי עת ספרותיים שונים. ספריה: בוקר ירוק: שירים; קרן עין כחולה; נופי הבית; מעלית אל הים; כאב השורשים הכפולים: עיון ומחקר, ראו אור במהלך העשור האחרון. chelly.eitan@gmail.com

חֲצִי הַסֵּפֶר / מִירוֹן ח. אִיזְקֶסוֹן

הִגַּעַתִּי לַחֲצִי הַסֵּפֶר
וְטָרָם זָכַרְתִּי אֶת אֱלֹה
שֶׁנִּשְׁקָו אֶת פָּנָי בְּמִשְׁךְ הַשָּׁנִים,
אֲמַנָם הִיתָה אוֹתָהּ אֵשׁ
וְהָיָה רַע שֶׁבִּבְגְרוֹתֵינוּ
קָרַב לְרֹאשׁוֹנָה לְלֶחֶי,
אֲבָל מִחֲצִית הַסֵּפֶר וּפְסוּקִים
שֶׁגָּלְשׁוּ כְּכֶר מְסוּפֹה הִשְׁכִּיחוּ
אֶת הַנּוֹשָׁקִים בְּגוֹף,
כִּמּוֹ בֵּית שֵׁיט מִי שֶׁרַק בָּא אֵלָיו
וַיֵּשׁ מִי שֶׁשׁוֹכֵב בּוֹ,
אַחֵר נִכְנָס אֶךְ לִכְבֵּס
וְהָאֲחֵרוֹן אוֹכֵל בַּבֵּית
בְּטָרָם יִכְנָס הַנֶּגַע.

כַּתָּנָת / מִירוֹן ח. אִיזְקֶסוֹן

כַּתָּנָת מֶשׁ-יָבֵה אֶת הַנֶּפֶשׁ
טוֹב לָאָדָם מוֹבֵל בְּשָׂרוֹ וְלִי
כָּסֶדִין בְּבִתּוּלֵי הָרוּחַ
וּמִנְהָרָה שְׂקוּבַעַת הָרִ.

הֶשֶׁ-מְּנִים נִזְכָּרִים אֲזַ בָּיָם
שׁ-אֵלֶי הֵלְכוּ חֲשׂוּפִים בְּיַלְדוּתָם
בְּטָרָם פֶּה וְלִשׁוֹן
סָתְמוּ אֶת לִבָּם,
אָדָם וְחוּה מִתְיַשְׁבִּים לְדִיוֹן
בְּכַתָּנוֹת חֲדָשׁוֹת שֶׁהִתְבְּיֵאוּ
לְיוֹם הַלְדָּתָהּ שֶׁל הָרוּחַ.

מר מירון ח. איזקסון - ראש הסדנה לכתיבה יוצרת באוניברסיטת בר-אילן. למד משפטים ופילוסופיה יהודית באוניברסיטאות ירושלים ותל אביב. משמש יו"ר המדור לספרות במועצה לתרבות ולאומנות. ספר שיריו האחרון, 'מבחר ושירים חדשים', ראה אור בהוצאת הקיבוץ המאוחד וכולל גם מסה של פרופ' דן מירון על שירתו.

מצות עשה / אלמוג בהר

"וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלֵי", שמות יט, ד
"אֲשֶׁר נִבְהַל לִבָּבוּ מִלִּבָּבוּ", ר' שלמה אבן גבירול
"עֲפָרָה אֲנִי שֹׁקֵק... וְלִרְאוּתָהּ לֹא נָתַן רַק מִמָּרְחָק... יִתְמוּ הַמִּלְחָמוֹת מִסְבִּיבִי", ר' יצחק רואש
"מְקוֹמָהּ אֵל תִּנַּח.. וּנְפִילִים הָיוּ לִנְפִלִים... כִּי יוֹם לְשׁוֹכֵן שְׁחָקִים עַל כָּל עֲנָקִים... מִי לְהִשְׁפִּיל וּמִי לְהִקִּים", ר' דוד בוזגלו
"תּוֹכּוּ רְצוֹף אֶהְבֶּה", שיר-השירים ג, י
"מוֹשֶׁה בְּחוּט אֶהְבֶּה / נִפְשִׁי בְּאֵד דְּאֶבֶה / חֲדוֹת כְּמִלְכַּת שְׂבָא / תְּבוֹא לְנִסּוּתִי", יהודה אבן ג'יאת
(על-פי כתב-יד אחד בעולם, ויתכן שהשורות של יהודה הלוי)
"הַשִּׁיר אֵינוֹ מְכִיר אֶלָּא אֶת עוֹלָמוֹ", יעקב שי-שביט

זְכַרְתִּי דְּבַר אֱלֹהֵי וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלֵי וְהִיִּיתִי
יוֹשֵׁב וּמַחֲכָה יָמִים רַבִּים. וּבְכִיתִי בְּכִיָּה אֶרְכָּה
אֲשֶׁר מְשַׁכָּה בְּשַׁעְרוֹתַי וְהִזְכִּירָה לִי כִי
עוֹד יֵשׁ בָּנוּ שְׂרִידִים רַבִּים קְדָמוֹנִיִּים מִחַיִּינוּ בָּיִם
בֵּין הָאֲצוֹת. כָּאִישׁ אֲשֶׁר נִבְהַל לִבָּבוּ מִלִּבָּבוּ
שִׁבְעֵתִים קָמְתִי וְלֹא נִקְמָתִי אֲשֶׁם אִישׁ רִיבִי
וְחִפְשִׁיתִי כָּל דֶּרֶךְ לַעֲזֹב אֶת אֶרֶץ הַנָּבוּ. הַתַּפְסָה אֱלֹהֵי
בְּגִלְמֹת הַזֶּמֶן וּבִבְשׁוֹר הַגּוֹפִים הַרְבִּים לְנִסּוֹתוֹ
וְלֹא שָׁעָה לְנִפְלִיתִי וְלִנְדוּדֵי לִבִּי
וְלִתְחַנְתִּי יִתְמוּ הַמִּלְחָמוֹת מִסְבִּיבִי.
עוֹלָם כְּרֹחַב הַדֶּף צִעֲקוֹתוֹ וְאִין מֶרְחָק
לִרְאוּתוֹ וְאִין מֶרְחָק לְדַמּוּתוֹ וּמִי נִצָּח
עַל מְלֹאכֶת הַשִּׁיר לְקֶרֶב רֹאשִׁית לְאַחֲרִיתוֹ. מִצָּנוֹת עֲשֵׂה
מִיּוֹם שְׁחֹרֵב הַבַּיִת לְכָל יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת בְּגָלוֹת
וְאִם אֵינָם נוֹלָדִים בְּגָלוֹת מִצָּנוֹת עֲשֵׂה עֲלֵיהֶם
מְדֹאֲרִיתָא וּמְדַרְבְּנָן לְצֹאֵת וּלְגָלוֹת מִבֵּיתָם
אֶל הַדְּרָכִים וְהַשְּׁבָרִים. וְאֵינָם שׁוֹבְרִים כְּלִי גוֹלָתָם
אֶלָּא כְּדִי לְחַבְרָם מִחֲדָשׁ וְאֵינָם מְשִׁיבִים יָד גּוֹאֲלָם
אֶלָּא כְּדִי לְהַנִּיחוֹ רִיקָם. וּמְקוֹמָם אֵינָם מְנִיחִים בְּשִׁאלָתָם
אִם יוֹם לְשׁוֹכֵן שְׁחָקִים עַל כָּל עֲנָקִים אִיף יָדַע

מי להשפיל ומי להקים מי לאשמדאי
 ומי נפשו באלקים. ואם דרכו לדאבה ואם תוכו
 רצוף אהבה ואם חדותיו קשות מכל מחשבות
 מלכת שבא. ואם ערגת רגעים גורעת גערות
 בדמיוני איד אדע אני מי יבוא במעוני
 ומי לא יסלח לעוני. והרי השיר אינו יודע דבר
 על עולמו הוא מחפר בתוך עצמו
 כעבר במעי אמו כלו פנקס מקפל
 סגור בחותמו. והשיר אינו קורא את עצמו
 ואין בו להשיב איכה נפילים יהיו לנפלים
 איכה אם לראותו לא נתן רק ממרחק
 איכה יעלם הדחק ואיכה אם בתוכו
 לא ימצא לב חדש איכה יבטל חשש
 ועפרו אני שוקל אני שותק אני שואל אני שוקק.
 כי זכרתי דבר ילחי ואבא אתכם אלי
 והייתי מחבר אותיות ומפרק אמר
 תורתו ברה אמר תורתו סתורה
 אמר היא אסורה היא אורה היא
 נחל-לחן היא ראי-יאר היא רחם-מחר
 היא לבב-בבל היא שורות ארכות
 של משוררים רבים אשר נבהל לבבם מלבבם
 ולא נדם.

בְּהִתְעַטֹּף עָלַי נִפְשִׁי אֶת ה'
 אֲנִי רוֹצֶה לְכַתֵּב שִׁירִים רַבִּים
 נוֹכַח הַבַּיִת וְנוֹכַח עֲמַל הָרְחוּבוֹת
 וְנוֹכַח הָרָעֵב הַזֶּה שֶׁלֹּא יָחַד
 מֵאֵז הַהִשְׁתַּחֲוֶיָה בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת בְּיוֹם-
 הַכַּפּוּרִים. הַגּוֹף עֲדִין רוֹצֶה לְהִשְׁתַּחֲוֶה
 עַד סוּפוֹ וּלְהִשִּׁיר אֶת מִבְטּוֹ
 לְקַרְקַע לְעֹפֶר הַדּוֹם רִגְלֵי מֶלֶךְ
 מְלָכִים. הַנֶּפֶשׁ עֲדִין רוֹצֶה לְהִתְרוֹקֵן
 מִהַגּוֹף הָרָעֵב עַד סוּפָהּ וּלְבָכוֹת.
 וְהַנֶּפֶשׁ בּוֹכָה בְּבִכֵּי הָרְחוּבוֹת הָרִיקִים
 הָעֲמוּסִים בְּאַנְשִׁים הַשְׁכוּחִים בְּאֵין דּוֹרֵשׁ
 הַיִּשְׁנִים בְּאֵין דּוֹרֵשׁ עַל מִדְּרָכוֹת
 קִצּוֹת עוֹלָמוֹ שֶׁל אֱלֹהִים וְלוֹעֲסִים
 בּוֹדְדִים אֶת לֶחֶמָם שֶׁלְקוּטוֹ בַּפִּי
 וְנוֹגְסִים אֶת הַפֶּרִי שֶׁאֶסְפוּ בֵּין
 שְׂאֵרֵי הַדּוֹקָנִים. בְּהִתְעַטֹּף עָלַי נִפְשִׁי
 אֶת ה' אֲנִי רוֹצֶה. לְכַתֵּב
 שִׁירִים רַבִּים בְּבִכּוֹת הַגּוֹף הָאֵימִים
 אֲשֶׁר אֵינָם מִפְסִיקִים עוֹמְסִים כְּאֵבִים
 וְרָעִיבִים וּמְרָעִיבִים וּמְרִיבִים
 וּמְעַכְבִּים

וְאִינָם שׁוֹמְעִים אֶת קוֹל צַעְדֵּי
אֱלֹהִים בָּאִים. בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נִפְשִׁי
אֶת ה' אֲנִי רוֹצֶה לִכְתֹּב.
וְנוֹכַח הַבַּיִת קָמִים שִׁירִים רַבִּים
וּמִבְקָשִׁים אֶת שְׁתִּיקַת הָרְחוּבוֹת אֶת
שְׁתִּיקַת אֱלֹהִים שְׁתִּיקַת יָמִים רַבִּים
עַד אֵין דּוֹרֵשׁ בְּבִכֵּי הַמַּלְאִים
עַל הַפְתָּחִים וְעַל הַתְּבוֹת הַנְּעוּלִים.

אלמוג בהר – סטודנט לתואר שני באוניברסיטה העברית בירושלים. עבודת התיזה שלו עוסקת בזוהר ומגדר בשירתה של אמירה הס. ספר שיריו הראשון, 'צמאון בארות', ראה אור בראשית שנת 2008 בהוצאת עם עובד. קובץ סיפוריו הראשון, 'אנא מן אל יהוד', ראה אור בסוף 2008 בהוצאת בבל. קובץ שיריו השני, 'קצה המדרכה', יראה אור בסוף 2009 בהוצאת עם עובד. מלמד פילוסופיה בתיכון 'קדמה' בירושלים ומנחה קבוצות לימוד בנושא הפיוט, במסגרת 'קהילות שרות', לכותבים בירושלים וכן באוניברסיטת בר-אילן ובאוניברסיטת תל-אביב. השירים המתפרסמים כאן יראו אור בספר שיריו השני, 'קצה המדרכה'.
almogbehar@gmail.com

לִבִּי לֹא פָּג / שִׁילָה גִבֵּעַ

לִבִּי לֹא פָּג
וְלֹא אֶתְרָצָה
מִקּוֹל הָרֶחֶשׁ
וּמִשְׁקֹט תְּאִי הַמְקָצָה

כִּי פִטִּישִׁי אֵינָם גְּדוֹלִים דַּיִם
סוֹחֵב אֲנִי עַל גֵּב כְּתֵף
וְחִלּוֹתַי אִם גַּם עוֹמְדוֹת הֵן
יוֹם יוֹם אֲנִי קָל מִתְּכוּפָף

צִנְחָתִי כְּזִלְזֹל – שְׂבָעִים הַפַּעַם
אֵךְ שׁוֹכֵי מְסֻרְבֵּנִי – מִחֵיק בִּי
כְּאוֹתָהּ הַפַּעַם. כְּזֶמֶן יִשְׁוֹן
רִיחוֹת עֵרוּ בִּי. כִּיעַת יִלְדוֹתַי.

מֵאָה פַּעַם בִּי בִקְשָׁתִי
כְּנִפְּךָ לָנוּם לְהִתְכַּנֵּס.
אֵךְ זֶה לֹא דִי לִי כִי שְׁלַחוֹנִי
אֶל הַפֶּשֶׁט שֶׁבַּפְּרִדָּס

אופטיקה / שילה גבע

אני מבית במראה
מולי
אינה ולכן יפה
אני
אני נראה בלעדיו
כלום
אני מבית ישר אבל רואה
עקום

אני רוצה להביט
דרך אני מדמה למראית
אלא – משתקפת דמות ממשיית
אני כבר שם אבל אז שוב עוית
לא מתכננת באה הזוית
מראה הפנים מבטית

וכבר גומר שאני
חזק הולך אל העיר
אל רחוב לוחם שוית
ואני ברזל ריק ארץ
אבל אז צפוי שנושבר?
יודע כי לא אותו דבר
מושך למטה מהר
קצוות העצב כן אומר

מאניאס די אורו / אריאלה (אודרי) זמל (לאדינו)

מי אקודרו ביין און דיאה קי
ב'ידי טוס מאנוס אי ב'ידי לאס מייאס
לאס טויאס - מורינאס דיל סול,
לאס מייאס - בלאנקאס סין מואיסטרה די לאב'ור
מה, לאס מיזמאס מאנוס דידו פור דידו.

מי אקודרו קלאראמינטי
קומו קאנטאב'ס אין לה קוזינה
קאנטיקאס דיל פאסאדו
קי טרושיטיס אל פריזינטי.

לה מאנו טוייה אדורניאדה
קון איל אנייו די בודה קון טו ג'וזיף
מאס מואיב'י מניאס די אורו
דאב'אן איל ריטמו אה טוס קאנטאס

קואנדו טי פ'ואיטיס די איסטי מונדו,
טי קיטארון איל אנייו
אמה לאס מואיב'י מניאס,
קורטאר טי לאס טוב'יירון.

איסטוס מואיב'י סי דיסטריב'ויירון
מה לוס קאנטוס סי פירדיירון.
אגורה מי אסינטו
איסטודייאנדו טו מונדו,
לאס קאנטיקאס קי קאנטאב'אס
ייב'אדוס אל פריזינטי.

צְמִידִים שֶׁל זָהָב / אַרְיָאֵלָה (אֹדְרִי) זִמֵּל (תַּרְגוּם לַעֲבֵרִית)

אֲנִי זֹכֶרֶת הַיֵּטֵב
אֵיךְ הִתְבֹּנְנָתִי פֶּעַם בְּיַדְךָ, וּבְאַלֶּה שְׁלִי
שְׁלֹךְ – מִן הַשָּׁמֶשׁ שְׁזֹפּוֹת
שְׁלִי – חֲפֹת מִן הַטְּרָחָה
כֹּה זֵהוּת הוּא, אַחַת לְאַחַת.

לֹל זְכֵרוֹן
שִׁירְךָ שֶׁעָלוּ מִן הַמִּטְבָּח:
שִׁירֵי עֶבֶר
בְּשִׁלְשֻׁלַת הַהוֹנָה

עַל יָדְךָ הַמַּעֲטָרֶת
בַּעֲת כְּלוּלוֹתֶיךָ עִם גֹּזִיף שְׁלֹךְ
וְתַשְׁעָה צְמִידֵי זָהָב
בְּקָצֵב מְלִיּוֹם אֶת שִׁירְךָ

וּכְשֶׁעֲזַבְתָּ אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה
חֲלָצָה טַבַּעַת מִיָּדְךָ
וְתַשְׁעָה צְמִידִים
נִתְּקוּ מִפָּרֶק כֹּף יָדְךָ

הִתְפָּזְרוּ תַשְׁעָה לְכָל רוּחַ
וְהַשִּׁירִים אָבְדוּ
עֲכָשׂוּ אֲנִי שׁוֹקֶדֶת
לוֹמְדֵת עוֹלָמָה:
אֶת הַשִּׁירִים שֶׁשִּׁרְתָּ
כָּלֶם – נִחַלַת הוֹנָה

אַרְיָאֵלָה (אֹדְרִי) זִמֵּל – סְטוּדֵנְטִית לְתוֹאֵר שְׁנִי בַּמְחֻלָּקָה לְסִפְרוֹת עִם יִשְׂרָאֵל, אוּנִיִּבֶרְסִיטֵת בֵּר-
אִילָן. לְאַרְיָאֵלָה תוֹאֵר רִאשׁוֹן בַּפְּסִיכּוֹלוֹגְיָה מִטַּעַם טוֹרוֹ קוֹלֵג', נְיוֹ-יֹרֶק. עֵלְתָה מֵאֵרָה"ב בִּשְׁנַת
1999. zemels@gmail.com

ענִיתָנוּתוֹ / יהודה וילנר

אַנִי חוֹשֶׁק כְּמוֹ פִּלְטִי בֶּן לֵישׁ...

לְהַעֲמִיד חֶרֶב בֵּינִי וּבֵינָךְ עַד עוֹלָם,
אֵין נְגִיעוֹת, אֵין חֲכוּכִים,
הֶזֶר הַקָּרֵב יוֹמֶת.

אַנִי נִלְפֶּת כְּמוֹ בַּעַז...

אִם לִשְׁכַּב פָּנִים בְּפָנִים, אוֹ לְהַפְנוֹת אֶלֶיךָ גֵּב,
וּמַחְלִיט כְּמוֹ בַּעַז, לְהַסְתִּיר
פָּנֵי מִמֶּךָ...

אַנִי נִקְרַע כְּמוֹ ...

נִכְרַת בֵּין הַבְּתָרִים...
שְׁהִרִי אִישׁוֹנִיךָ טַפְרִים דוֹרְסִים,
רוֹחֲשִׁים בְּגִבִּי חֲבוּרוֹת, חֲבוּרוֹת,
אֲחוּר וְקָדָם צְרִבְתָּנִי
בְּחֻמְלָה רַבָּה
אֲמוּנָתְךָ...

וְגַם בַּעַז שְׁנָה פָּנָיו
אֵינָם כְּתִמּוֹל שֶׁלְשׁוֹם,
קִמְטִי שֶׁלֹּה סָבִיב עֵינָיו
מִבֵּיט לוֹ

בְּ

רוֹת

סוּף.

כפור / יהודה וילנר

כָּל נְדָרֵיכֶם, כָּל אֲסָרֵיכֶם,
לֹא שָׁרִירִים, וְלֹא קִיָּמִים,
כָּל שְׁבוּעוֹתַי, כָּל קוֹנָמִי,
בְּטָלִים וּמְבֹטָלִים.
יוֹם כְּפוּר קָטָן,
רֵץ בְּבִקְרָא אֶל הָגוֹן,
בְּמַכְנָסֵי טְרַנִּינִג וְחִלְצֵת טְרִיקוֹ מִפְּסָסֶת,
אֲנִי טוֹבֵעַ בְּאַרְגָּז שֶׁל חוֹלִין, כְּשֶׁמַּעֲלִי שָׁמַיִם כְּחָלִים,
מִתְקַפֵּד כְּעֶבֶר בְּתוֹךְ חוֹל הַיְלָדוֹת הַזֹּאת,
מִקְפִּיד לְכַסּוֹת כָּל קֶפֶל מִבְּשָׂרֵי הַזָּקוֹן,
בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵייתִי חוֹל...

וְאִין יוֹתֵר קוֹלָבִים (כָּל לְאוֹיִם)
בְּאֶרֶז,
פֶּשֶׁטֶתִי כְּתַנְתִּי, אֵיכָה אֶלְבֶּשֶׁנָּה?
גַּם חֲבָלִים
נִפְלוּ לִי,
בְּנֵעִימִים...

הַקִּרְבָּה / גילית חומסקי

בְּשֵׁם אֱלֹהִים שְׂבִשְׁמִים
וּבְשֵׁם אֱלֹהִים שְׂאֲתֶךָ

הָשֵׁב יְדֶךָ

בְּשֵׁם אֱלֹהֵי הָעֶפְרַיִם
הַבֵּט אֶל סִבְךָ הַתֵּל
שְׁמַע מִחֲזַת פְּרִסוֹתַי עַל הַדָּשָׁא הָרָךְ

אֲנִי הָאֵל

הַנִּכּוֹן אֶל מִזְבְּחֶךָ
מִצְוֹת גְּשֹׁה
כִּי פְעוּרוֹת אֶל שְׁנִינֹו
עֵינֵי הַשֹּׁה

אָשׁוּב כִּיּוֹנָה
פּוֹשְׁטֹת צָנָאֵר אֶל הַתַּעֲר
וְאִדַּע כִּי חֶלֶף הַמִּבּוּל
כִּי נִצְלוּ עוֹלָם וְנִעֲר

הַלְמוֹת הַלֵּב / גִּילִית חוֹמְסִקִי

בַּדֶּרֶךְ הַבִּיטָה
סוֹסִים אֵינָם שׁוֹעִים לְהוֹרֹאוֹת

דוֹהָרִים בַּדֶּרֶךְ הַמְּכַרֶּת
הָהָרִים גְּבוּהִים, אֲנִי זֹכֶרֶת
כָּל הַדֶּרֶךְ יַחַדָּהּ

אֲנָשִׁים עוֹצְרִים בַּדֶּרֶךְ
מְבַקְשִׁים הוֹרֹאוֹת לַדֶּרֶךְ
סוֹסִים אֵינָם

לוֹמְדִים דֶּרֶךְ קִצּוֹר
עוֹצְרִים לְנוֹחַ
לוֹגְמִים מִנֶּתְזֵי הַמַּיִם הַזֹּהָרִים
תַּחַת פְּרִסָּה

קֶשֶׁה לְאַלֵּף סוֹסִים
אֲנִי אוֹמֶרֶת
כָּל הַדֶּרֶךְ יַחַדָּהּ

קהלת הר נבו קולטת חברים חדשים / גילית חומסקי

מִכָּאן הַנוֹף

הֵה, הַנוֹף!

רְבוּעִים כְּחָלִים – כְּתָמִים

שִׁדּוֹת חֹטָה

אֲגָמִי שָׁמַיִם

מִשָּׁם הַנוֹף

הֵה, הַנוֹף!

הָרִים נִפְלְאִים, מְסַכְנִים

אוֹמְרִים שֶׁהַנְּשִׁימָה בָּהֶם נִנְעָצֶרֶת

לְכָל אֶחָד – שִׁיזָּה

עָלֶיהָ יּוֹצְבוּ מְסֻגְרוֹת מְקֻשׁ

אֲרוֹנוֹת, כְּמוֹבֵן שֵׁשׁ אֲרוֹנוֹת

וּבְמִרְפֶּסֶת – עֶרְסֵל

בְּכָל עֶרֶב לִפְנֵי הַשִּׁנָּה

מִחֲזָה מְרֵהִיב, הַשִּׁירָה עוֹבְרֶת

בְּשֶׁקֶט בְּשֶׁקֶט

אֵל תִּפְחִידוּ אֶת הַיִּלָּדִים

שִׁימוּ לֵב – הֵם לֹא אוֹכְלִים
אֶת הָאֶכָל שֶׁלָנוּ
נְזוּנִים מֵאֲוִיר
וְגִרְעִינֵי חֲמֶנֶה
בְּבוֹאֵת עֲצָמָם בְּנֶהָר
וְלֶחֶם
לֶחֶם דֶּרֶךְ צָרוּר בְּקִלְפָה קָשָׁה

לֹאֵן הֵם הוֹלְכִים?
בְּדֶרֶךְ הַטָּבַע
מִכָּאֵן לְשֵׁם וַחֲזָרָה
לְפִי עוֹנוֹת
אֲחֵדִים נִשְׁאָרוּ, אֶפְשָׁר לְשָׂאֵל אוֹתָם
הֵם שִׁכְחוּ, נִדְמָה לִי, אֲבָל אֶפְשָׁר לְנִסּוֹת

הַתְּמַקְמוּ, אִם כֵּן, תַּחַת כּוֹכָבִים שֶׁלָנוּ
יֵשׁ לָכֶם רְשׁוֹת
לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם
לְרֹאוֹתָם בְּלִבָּד

גילית חומסקי – דוקטורנטית במחלקה לספרות עם ישראל, אוניברסיטת בר-אילן. עבודת המחקר שלה עוסקת בשירת נשים חרדיות. גילית הננה משוררת וסופרת מעֵרְכָת, בין ספריה: 'הבוקר של כריסטופר' (2003); 'צל התאנה' (2006); 'אהבות של אתמול' (2007). ספרה 'במדבר מלון אורחים' (2008) ראה אור בהוצאת ידיעות אחרונות. שירים מפרי עטה התפרסמו גם בכתבי העת 'עכשיו' ו'משיב הרוח'. gilit3@gmail.com

שְׁנֵי פְּזֻמוֹנִים לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת / ראובן טבול

א.

מִתְרוֹקֵן וְהוֹלֵךְ

נוֹף יְלָדוּתִי,

הוֹלֶכֶת וּמִתְרוֹקֶנֶת

יְלָדוּתִי מִנוֹף מָכָר שֶׁל פְּנִים וְרִיחוֹת, שֶׁל

שַׁבָּת אֲרָכָה

ר

ו

עַל שְׂטִיחַ אֵינְסוֹפִי שֶׁל

טֶפְטוּפִים מִנֵּר הַבְּדֵלָה

וּקְצוֹת אֶצְבָּעוֹת טוֹעֲמוֹת

זֶין מְתוֹק.

אֵינְנוּ חֲגוּף. וְגֵרוֹת זְכָרוֹן.

אָבֵל. אָבֵל כָּבֵד נִתֵּן לְרֹאוֹת בְּבִירוֹ:

הוּא מִתְקַרֵּב. אֵלֶיהוּ.

נ

ב

י

א

ב.
לְבוֹדָד
אֶת הָרָגַע,
לְהַפִּיז קוֹ לִנְקָדָה.

לְצֵאת מִ
פְּרוֹפּוֹרְצִיּוֹת
לְצֵאת מִ
דַּעְתִּי. לְרַקֵּד
סָבִיב הַזְמָן שְׂבוּעֵר

אָח שְׁלִי, יֵשׁ לָךְ
אֵשׁ

ראובן טבול – דוקטורנט במחלקה לספרות עם ישראל. עבודת הדוקטור שלו, בהנחיית פרופ' הלל וייס, עוסקת ביצירתו של הסופר משה שמייר. ראובן סופר ומחנך. קובץ סיפוריו 'מענה' ראה אור בשנת 2001 בהוצאת תמוז. rtabull@gmail.com

בְּתוֹךְ הָאֵהָל
בְּתוֹךְ הַתְּרָפוֹת הַדַּעַת
וְהַגְּמִלִּים
הִיא לֹא הִיְתָה מַעְבְּרַת כָּלֹל
אֶפִּילוּ
לֹא
טִיפָה
מָרָה וְשִׁרּוּכָה

בְּתוֹךְ גִּמְל אֶחָד, בְּלִי אֲזַנִּיִּים אֶפִּילוּ
הִיא טְרִפָּה תְּרָפִים
וְקִלְפִים חוֹרְקָנִים
וְיָרוּק יִרְקָה לְאַבִּיָּה בְּפָנָיו
כְּדֶרֶךְ נָשִׁים

וְהוּא נָשֶׁק לָהּ וּלְצִרְתָּהּ
וּלְצִרְעָתָהּ
וְהִיא מֵאֲרָר קִלְלוֹת בְּזוּיוֹת
אוֹתוֹ הָאֵב,
עַד כִּי נֶאֱדָם הַלּוֹבֵן הֵהוּא שֶׁל עֵינוֹ וְנִתְעַוְוָה.

מִלְקָה * / גִּטְל סִימְקוֹבִיץ

מִלְקָה קֶטְנָה
דְּגִיגַת זָהָב
מִתְגַּשְׁמֶת בְּמִיָּמִי
כְּדִי-הַנֶּפֶשׁ
בּוֹנָה אֲרָמוֹנוֹת שֶׁל
חוֹשֶׁף מִתְחַנֵּן
פוֹעֵר בּוֹרוֹת
תְּפִילָּה
מִלְמוֹלֵיךְ יְדָמָמוֹ
מִלְקָה, יִזְמָמוֹ
מִלְקָה קֶטְנָה
דְּגִיגַת זָהָב

* מחווה לטימו ק. מוקה, "טאבו".

גיטל סימקוביץ – דוקטורנטית במחלקה לספרות משווה, אוניברסיטת בר-אילן. עבודת הדוקטור שלה, בהנחיית פרופ' יואב אלשטיין, עוסקת בסוגיות נבחרות בכתביו של היוצר הרמן הסה ובפילוסופיה בודהיסטית. שירים מפרי עטה התפרסמו בכתבי עת, כגון: 'כתם', 'נתיב', 'אמגו' ו'אפריון'. מאמרה בנושא 'בחירה חופשית בפילוסופיה הבודהיסטית' פורסם באתר 'הבחירה החופשית'. gafrurit@gmail.com

כְּתַנַּת עוֹלָם / קוֹבִי עוֹבֵד

"מַעֲט"

צָעַק בְּעַל הַקּוֹל "מַעֲט",
לֹא נוֹתֵר לָךְ הַרְבֵּה זְמַן,
וְאֲנִי שְׂמַעְתִּי שְׁמִימִם.

"הַסֵּר"

צָעַק בְּעַל הַקּוֹל "הַסֵּר",
"הַשָּׂאָר בַּתְּחִיתִית כָּל קְלָפוֹת מִשְׁקָלְךָ",
וְאֲנִי הָאֲמִנְתִּי אֲדָמָה.

"מִשְׁךְ"

צָעַק בְּעַל הַקּוֹל "מִשְׁךְ",
"קִצֵּה הַחֶבֶל יוֹבִיל אוֹתְךָ דֶּרֶךְךָ".
וְאֲנִי רָאִיתִי אֲוִיר.

הַבּוֹר רִיק אֵין בּוֹ מִימִם,

כִּמְעַט שְׂכַחְתִּי צָבַע שְׁמִימִם,
לִכְאֹן נִזְרַקְתִּי לֹא יוֹם וְלֹא יוֹמִים,
הַחֲשֵׁכָה כִּמְעַט וְטִרְפָּה אֶת קוֹלְךָ,
אֶף, שְׁבִתָּ עִם צְבָעִי כְּתַנַּת עוֹלָמְךָ.

"עֲלֵה"

צָעַק בְּעַל הַקּוֹל "עֲלֵה",
זְנוּיוֹת הַבּוֹר יָדִיד שְׁעָתְךָ,
וְאֲנִי נִשְׁמָתִי אוֹר.

"צֵא"

צָעַק בְּעַל הַקּוֹל "צֵא",
"הִטָּה נִפְשְׁךָ לְפָנַי",
וְאֲנִי רָאִיתִי אֵשׁ הַחַיִּים.

הַבּוֹר רִיק אֵין בּוֹ מִימִם,

כִּמְעַט שְׂכַחְנוּ צָבַע שְׁמִימִם,
לִכְאֹן נִזְרַקְנוּ לֹא יוֹם וְלֹא יוֹמִים,
הַחֲשֵׁכָה כִּמְעַט וְטִרְפָּה אֶת קוֹלְךָ,
אֶף, שְׁבִתָּ עִם צְבָעִי כְּתַנַּת עוֹלָמְךָ.
אֶף, שְׁבִתָּ – עוֹלָמְךָ

1.5.08

לאמא שלי -

שרה-אוליביה-שוקריה פלק

כָּרִם הַמִּזְרָח / סמדר פלק-פרץ

גביע הקדוש שלי לא הטבל בנהר הוולגה
גפני לא השתרגו על גגות כפר רוסי
וכשבאתי עד אליך
כבר לא הייתה שממה,
כי אם בתים ושדות, ומחרשה משרטטת שבילים על חלקת אדמה.
ולי-הורו איך בהם לפסע,
ולי-קראו בשם אחר להתחדש, כמוה.
"מה אכפת, לא אכפת, בכפרים אלינה"
בכפריו, ישראל, לא עוד פלסטיונה.
אבל, הדם התוסס בעורקי
זכר כרם אחר, מזרחי,
שצמח זמורות לצלילי קנון, ולא מפוחית,
המה אפפוני כצעייפי ערבסק בניחוח הל כתוש דק-דק
שנים הלכתי גלוית-ראש בתלם, אף מזמור לבי החנק.
היום, אני אומרת:
"לחיותך יה-בילאדי, [=לחיידך, ארצי]
גם אני לך בת".

מְחִילָה / סמדר פלק-פרץ

בְּחֶצֶר שֶׁל בָּאבָא קִלְפָּה
מְחַלְקִים בְּרָכוֹת,
אָבֵל מִי שֵׁישׁ לוֹ גִּי'פּ, קֶרְטִיָּה וְחֲתִיכָה תְלוּיָה כְּמוֹ טִלִּית,
תַּהֲיֶה לוֹ כְּפָרָה יוֹתֵר אֲמֵתִית.

בְּחֶצֶר שֶׁל בָּאבָא קִלְפָּה
מְדַלְקִים מִים קְדוּשִׁים וְשׁוֹתִים גֵּרוֹת.
זְקֵנוֹת כְּפּוֹפּוֹת שִׁירָקוֹ דָּם,
יוֹרְקוֹת עֶכְשׁוֹ בְּרָכוֹת כְּמוֹ לֶהֱקוֹת צִפְרִידַעִים יֶרְקוֹת

בְּחֶצֶר שֶׁל בָּאבָא קִלְפָּה בְּלַעֲתִי
עֶשֶׂר מְכוֹת,
אֶחָד כֶּן הִקְאֵתִי
עֶשֶׂר דְּבָרוֹת
דְּלוּחוֹת וּקְרוּשׁוֹת נִפְלָטוּ
מִפִּי אֵל
נוֹרָא עֲלִילָה.

סמדר פלק-פרץ – דוקטורנטית במחלקה לספרות משווה באוניברסיטת בר-אילן. עבודת הדוקטור שלה, בהנחיית ד"ר יפה וולפמן וד"ר כנרת מאיר, עוסקת בקול הסמוי ביצירותיהן של דבורה בארון ומרי וילקנס פרימן. סמדר כותבת ומפרסמת שירה ופרוזה בכתבי העת 'מאזנים', 'אפריון', 'נתיב' ו'פסיפס'. ספרה 'המלך ישן' ראה אור בשנת 1992 בהוצאת סער. smadarpe@zahav.net.il

לאזרה / רוני קדם

"לפעמים זה כך
ולפעמים אחרת,
היא אומרת,
בבקר רמת שרונ
מקנין להפליא
שקוף כמו יין לבן
נספג לעורי
תלוי מי אתה
תלוי מה אני

בוא נתאר את העץ למשל
חי ליד עצים רבים במשך חיים שונים
הייתי רוצה לכתב שירה,
כמו שאת מצירת
בבדידות מתוך חברתיות –
עם מוזיקה קלאסית
לא בהכרח שלזה
לא בהכרח שלזה
לעטף את הכל
באהבה לחסר הבנה
בהבנה לחסר אהבה.
יש אנשים ששואלים,
האם אפשר להיות ליד,
ולא בתוך?

* / רוני קדם

הייתי אומרת שירה
הייתי צורכת ציור
הייתי מחכה השכם והערב (לנשימתה)
הייתי סולחת.

בערב שבת, לבושה לבן,
תפלת השבת וקדוש –
הייתי אומרת שירה.

ברזיל / רוני קדם

אם לא אמות בנדודי
אמות ודאי מן הגעגועים אליהם,
ואם לא יציפוני הגעגועים
יגעשו בי
כעצי הג'ונגל בלילות –
אמות בנדאי
מחסר היכלת לנדד
מחסר היכלת להתגעגע,
מעדף הזכרון.

ודוי המוני / אהובה רויטל

עת המון אדם הייתי
ובתוך ראשי הלכו
המון אדם כאש,
וכאש היו רגלי
וצמאתי לטפה של אפר,
או חפשתי נחמה ברוח
והולכתי שולל.

כיום אני גחלים רוחשת,
אל הרוח מתנדדה.

את חיי אני פורשת
להמון אדם רעב.

מלים / אהובה רויטל

בְּרוּחַ שֶׁבִּין הַכְּסָאוֹת,
עַל מַדְפֵּים הַמְּחַבְּרִים בְּמַסְמָרִים
אֶל הַקִּירוֹת,
בֵּין הַחֲדָדִים,
עוֹבְרִים דֶּרֶךְ שְׂבִילֵי הַגָּנִים,
מְשַׁחֲקִים בְּחולות
שֶׁעַל-יָד גֵּן הַנִּדְנָדוֹת
(שֶׁהָרוּחַ נוֹשֶׁבֶת עָלֵיהֶן, וְהֵן מְרַחֲפוֹת).

שׁוֹב שָׂבִים אֶל הַבָּתִּים
וְהַקִּירוֹת
נָחִים עַל הַסְּפוֹת בְּבֵית רִיק
(שֶׁהַחֹלֹן בּוֹ מִנְפֵּץ, רוֹקֵדִים הַוִּילֹנוֹת),

מִלִּים מְיֻתָּמוֹת

דודי / שפרה ריפקין

דודי יָרַד לְגִנּוֹ
לְלֶקֶט שׁוֹשְׁנִים.
בָּסֵלֹו
יָרַד דודי
לְלֶקֶט,
וְנָפַל הַסֵּל
וְנִחְצַל
וְנִשְׁטַף בְּנָהָר.

רַחֵל / שפּרה ריפּקין

בבואי מפדן
דרך חם וסופת המדבר
שמעתי לבכיו של יעקב
ואתה על כי בנו של יצחק
מוריד דמעותיו למולי,

אספתי נפשי לשאלו
ויאמר לי בראשו השחוח:
"מתה עלי רחל ואני..
אנה אני בא"
ויבך
ואני עמו.

בבואנו מפדן
מתה עלינו רחל.

מִיטָתוֹ שֶׁל אָבִי / שפרה ריפקין

נוֹהִים אַחֲרֵי מִיטָתוֹ שֶׁל אָבִי
אֱלוֹפִי יַעֲקֹב וּבְנָיו שֶׁל אַבְרָם
מִתְכַּנְּסִים בְּשִׁתִּיקָה שֶׁל יָמִים נוֹרָאִים
מִצְפִּינִים אֶת רֹאשֵׁם בְּזִקְנָם הַלָּבָן.

רַגְלֵיהֶם מְרַחֲפוֹת עַל אֲדָמַת מַצְבֹּת
עֵינֵיהֶם רְטֹבוֹת מִדְּמְעוֹת שֶׁל אָמִי
מְנַסִּים לֵאחֹז בְּשׁוּלֵי טְלִיתוֹ
שֶׁל אָבִי.

וְאִין אִישׁ נִאֶסֶף הַמְרָגִישׁ הַיּוֹתֵם,
רַק רֹאשֶׁם יִבְלֹט כִּי גְבוּהָה קוֹמָתָם
וְנִזָּר הוֹדֵם מְסֻנָּה אֶת עֵינֵי מְרֹאוֹתָם.

וְרוּחַ אֶבְלָה בְּעִיר הַמִּקְדָּשׁ
שָׁרָה:
"יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדָּשׁ".

המשקפיים של ברוך איתמר דרורי

על ספרו של ד"ר משה גולצ'ין, ברוך קורצווייל כפרשן של תרבות,
הוצאת אוניברסיטת בר-אילן, תשס"ט, סדרת 'פרשנות ותרבות', 223 עמ'.

אגדה ישנה מספרת שפעם, כשנשאל עגנון לְדעתו על פרשנות מסוימת לאחת מיצירותיו, השיב: 'אינני יודע'. תשאלו את קורצווייל. עשרות שנים חלפו מאז, וביקורת עגנון תפחה למימדים בלתי-נתפסים כמעט של עשרות ספרים, עבודות-מחקר ומאות מאמרים, אולם דומה כי ביודעין או שלא ביודעין אנחנו עדיין 'שואלים' את קורצווייל או לפחות מנהלים דיאלוג סמוי עם תובנות פרשניות שלו בכל קריאה של טקסט עגנוני (או טקסט של ביאליק או טקסט של אצ"ג, והרשימה עוד ארוכה). נוכחותו של ברוך בַּנְדִיקְט קורצווייל (1907 – 1972) בְּמִלִּייה התרבותי הישראלי אינה מצטמצמת לעמדת קומנטטור ספרותי בלבד; רשימותיו ומסותיו שהתנוססו מעל דפי 'הארץ' למן שנות הארבעים ואילך נשאו אופי אקטואלי פולמוסי (לעתים לא מעט עוקצני), וניכרה בהן היטב השאיפה למעורבות פעילה בעיצובו של אופק התרבות המקומי. מתוך תפישה זו, הרואה בו מבקר תרבות שהיה לגיבור תרבות, ומבקשת להתחקות אחר מנגנוני ביקורת התרבות שלו, נכתב ספרו הנוכחי של ד"ר משה גולצ'ין.

כבר בקריאת המבוא לספר נכונה אכזבה לארכיונאים שבינינו. הכותב מצהיר מפורשות שההזדקקות לפרטי הביוגרפיה של קורצווייל תהיה דלה ותסתכם במינימום הכרחי (עמ' 13); עוד הוא מצהיר כי מגמת הדיון בִּסְפֵר אינה היסטוריוסופית, משום שעניינו אינו בבחינת ביקורתו של קורצווייל כאישיות היסטורית, על ציר דיאכרוני-התפתחותי (עמ' 14). הפרויקט שלפנינו הוא תיאורטי ומופשט יותר: לנסות לקרוא את 'ברוך קורצווייל מבקר התרבות' כְּטֶקְסֵט. אין הכוונה לקריאה צמודה בטקסטים הביקורתיים של קורצווייל נוסח ריצ'רדס ו'הביקורת החדשה' ואף לא לקריאה חתרנית דקונסטרוקציוניסטית בטקסטים אלה, אלא לנְסִיחַ-הַבְנִייה של הקונסטרוקט המופשט הזה, של התופעה הקרויה 'ברוך קורצווייל מבקר התרבות', על מנת לבחון כיצד פועלים מנגנוניה. לצורך הבנייה זו, עוקב הספר ממבט-על אחר תפקודיו של קורצווייל בחזיתות שונות של המערכה התרבותית באמצעות קריאה בטקסטים שלו, ועורך מיפוי גניאולוגי מדוקדק של היבטים פנומנולוגיים-הרמנויטיים, אסתטיים ותאולוגיים בביקורתו. לכל היבט מוקדש פרק נפרד בִּסְפֵר. פרשנותו של קורצווייל לעגנון זוכה לפרק נוסף, מפאת מקומה המרכזי בביקורת התרבות של קורצווייל.

העבודה שהושקעה בספר היא עצומה בהיקפה, מה שמוסבר אולי מתוך היותו מבוסס על עבודת הד"ר של גולצ'ין הנושאת אותו שם (אוניברסיטת בר-אילן, תשס"ד). כדי לשַׁבֵּר את האוזן, נזכיר כי גם אם קוראים את מסותיו של קורצווייל, שעיקרן קִבְּץ בכתריסר ספרים, את איגרותיו הרבות ואת יתר כתביו, עדיין לא מקבלים מושג ברור על משנתו התאולוגית, למשל, כי קורצווייל מעולם לא העמיד משנה תאולוגית סדורה ושיטתית (עמ' 94). לאמור: כדי להתייחס לפן התאולוגי בביקורת התרבות שלו, צריך

קודם כל 'לייצר' אותו; בדומה לכך, גם התשתית הגניאולוגית שפורש בפנינו הכותב במיקומו את מחשבת קורצווייל על המפה ההרמנויטית, האסתטית והתאולוגית של תקופתו, כלל וכלל איננה מן המוכן. על מנת להבין לעומק את מחשבתו התאולוגית של קורצווייל, אם להמשיך בהדגמה מתחום זה, הוא שולף עבורנו מן הגנזך את מושג ה'תאונומיה' שטבע התאולוג הפרוטסטנטי פאול טיליך (Paul Tillich, 1886 – 1965), אחד ממרציו של קורצווייל באוניברסיטת פרנקפורט. בניגוד לעמדה הרווחת, לפיה קורצווייל ביקש לעמוד בפרץ המשכילי-חילוני כנציגה של היהדות האורתודוקסית, הצבתו כמבקר תאונומי גורסת כי על פיו הדת היא בבחינת חומר שהתְרבות היא צורתו, מה שמציב את האדם במקום מרכזי גם ביחס לַדת (עמ' 102). התאונומיה קובעת כי החוק האלוהי, המגולם בצו הדתי, הינו באופן אבסורדי בעת ובעונה אחת גם החוק הפנימי ביותר של האדם עצמו, ומקורו אינו חיצוני לאדם. לשון אחר: הישות האנושית מאופיינת על ידי 'אוטונומיה טרנסצנדנטית' (עמ' 149). הטענה כי קורצווייל ביקש לעצב את השיח התרבותי בישראל כשיח תאונומי מאירה באור אחר את מפעל ביקורת התרבות שלו ויוצרת קנה מידה חדש להערכת הישגיו וכשלו (למשל עמ' 186 – 187).

היבוא של מערכת חשיבה שלמה על רשת מושגיה ('תאונומיה' היא רק אחד מהם), מפתביו של הוגה פרוטסטנטי לא-מוכר בָּארץ (לרובנו, לפחות) על מנת להנהיר את מחשבתו של הוגה יהודי, ראוי כשלעצמו להערכה; גם באיתור התשתיות של תפישותיו האסתטיות של קורצווייל ניכרת עבודה יסודית הפותחת בתומס אקווינס, עוברת דרך שופנהאואר, ניטשה וקרוצ'ה, ומסיימת בוולטר בנימין ופול וואלרי (עמ' 72–93); עוד ראוי לציון מלאכת הסיכום מאירת-העיניים לה זכינו אגב דיונו של גולצ'ין בהתמודדותו הפרשנית של קורצווייל עם בעיית המעגל ההרמנויטי. כמו בדוגמאות שהובאו לעיל, גם כאן הוא טורח לפרש בפנינו את התשתית התיאורטית הנחוצה להבנת תפישתו הפנומנולוגית-הרמנויטית של קורצווייל, וכך ניתן למצוא בִּסְפֵר סקירה תמציתית של תולדות ההרמנויטיקה – אחת הטובות ביותר שישנן כיום בשפה העברית – החל בהגותו של פרידריך אֶסֶט, עבור דרך שליירמכר, דילתיי והיידגר וכלה בגדמר (עמ' 26 – 45). במובן זה הספר עושה שירות חשוב לתלמידי המבואות להרמנויטיקה ולכל מי שמעוניין לרענן את הזיכרון או לעשות קצת סדר בידיעותיו בתחום.

עניין נוסף שמעורר הספר הוא הידרשותו אל מערכות היחסים שבין קורצווייל כמבקר תרבות לבין אישים, תנועות וממסדים שונים בתרבות הישראלית של תקופתו, ומיקומן בתוך מפעל ביקורת התרבות שלו. כך אנו קוראים למשל על מאבקיו בעמדותיהם של אחד העם, גרשום שלום ויעקב כ"ץ בתוך הקשר כולל של תפיסתו התאולוגית, וכך אנחנו מתוודעים לשיקוליו התאולוגיים-תאונומיים בתקיפתו את תנועת ה'כנענים', שהתבטאה בזיהויה כתנועה בורגנית (!) שאינה אלא וריאנט של 'תופעה יהודית-גלותית' (עמ' 144); אפילו מערכת יחסיו עם עגנון הנזכר לעיל,

החיוני כל כך עבור מעמדו המרכזי של קורצווייל בתרבות הישראלית, מתפרשת כעת מחדש מתוך הבנת הפרוייקט התרבותי הכולל שלו והמקום שהוא עצמו ייעד ליצירת עגנון בתוכו.

פרק הסיכום בספר בנוי כ'אגרון מונחים לגיבור תרבות', והוא מבצע אקט של הפשטה – מדיון קונקרטי במהלכיו של קורצווייל כמבקר תרבות, הבוחן את הישגיו וכשָׁלָיו, להיצג הפונקציה הכללית של מהלכים אלה. למשל: כיצד מבקר התרבות מייבא אקלים תרבותי אל תרבות-היעד בה הוא פועל? אלו התאמות עליו לערוך לשם כך בין התרבות המיובאת לתרבות-היעד? אלו פרקטיקות פרשניות הוא מפעיל לשם כך? כיצד הוא 'עורך' את הקנון התרבותי על פי מערכת הערכים שלו? מהן ההשלכות של 'עיוורונו' של המבקר ביחס למשמעותם ותוצאותיהם של תהליכי הביקורת שלו-עצמו?

כאמור, התפישה המוצהרת בתחילת ובסוף הספר, המובלעת למעשה בטקסט כולו, היא שדמותו של קורצווייל כללה מיזוג נדיר למדי של שני תארים: מבקר תרבות שהוא גם גיבור תרבות. הבנה זו המצויה תדיר בְּרָקע טוענת את חוויית הקריאה במתח בלתי-פתור, הנובע מן הקונפליקט בין שני סוגי קריאה אפשריים: מחד, על פי הצהרת הכותב, 'סיפורו' של קורצווייל אינו אלא מקרה בוחן שבאמצעותו מתברר מבנהו של המנגנון המורכב הזה הקרוי 'מבקר תרבות' על מוקדי הכוח והחולשה שלו, הפרקטיקות שעליו להפעיל וכו' – מעין מדריך 'עשה זאת בעצמך' להכשרתו של מבקר התרבות הבא (עמ' 11; 188); מאידך, קורצווייל מסומן כְּגיבור אשר 'לא מצוי בתוכנו, בחשבון אחרון, אחד כזה' (עמ' 11). אם זהו המצב, לא מן הנמנע שבחשבון אחרון נגלה עניין רב יותר בסיפורו המרתק של הגיבור בה"א הידיעה כפי שהוא מגולל בִּסְפֵר. אמנם סיפור א-דיאכרוני שעיקרו תולדותיהם ומאבקהם של רעיונות, אבל בהחלט סיפור מעניין.

את השאלה האחרונה העולה מן הדיון שבספר, אחרונה כפשוטה וכמשמעה, בוחר הכותב להשאיר פתוחה: האם אפשרי הדבר שְּדִמוֹת של מבקר תרבות מעין זה של קורצווייל תתייצב בתוך אקלים הדעות השורר כיום בישראל? על כך אולי נתחכם להשיב: תלוי איזה סיפור מספרים על המשקפיים. בְּיוֹם שבו ייכתב סיפור מרתק ומשכנע דִּיו על אודות משקפיו של מבקר עתידי זה – מה ראה, מה בחר לא לראות ומה לא הצליח לראות דרכם, נדע לבטח אם האיש היה מבקר תרבות מן הזן של

איתמר דרורי – דוקטורנט במחלקה לספרות עם ישראל, אוניברסיטת בר-אילן. עבודת הדוקטור שלו שכתרתה "יעיש" – הקנון התימני של חיים הזז: פואטיקה, פרשנות של תרבות והיסטוריוסופיה" נכתבת בימים אלה בהנחיית פרופ' אבידב ליפסקר. עוזר מחקר במכון האנציקלופדיה התימטולוגית של הסיפור היהודי. itamardrori@yahoo.com

הפקולטה למדעי היהדות המחלקה לספרות עם ישראל

אוניברסיטת בר-אילן
הפקולטה למדעי היהדות
המחלקה לספרות עם ישראל

לקבלת פרטים ניתן לפנות בטל': 03-5318235

או בדוא"ל: deptli@mail.co.il

חומרים למסע"י ניתן לשלוח לדוא"ל: yossi_bs10@walla.co.il

הפקולטה למדעי היהדות המחלקה לספרות עם ישראל

אוניברסיטת בר-אילן
הפקולטה למדעי היהדות
המחלקה לספרות עם ישראל

לקבלת פרטים ניתן לפנות בטל': 03-5318235
או בדוא"ל: deptli@mail.co.il
חומרים למסע"י ניתן לשלוח לדוא"ל: yossi_bs10@walla.co.il